

Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Yapısal Dinamikleri: Çok Boyutlu Bir Analiz

The structural dynamics of social exclusion in old age: A multidimensional analysis

Özkan Aydar

Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi,
Sosyal Hizmet Bölümü, Iğdır, Türkiye,
ozkan.aydar@igdir.edu.tr
<https://ror.org/05jstgx72>

Sorumlu Yazar / Corresponding
Author

Başvuru / Received: 07.03.2026
Kabul / Accepted: 04.06.2026
Yayın / Available: 30.06.2026

* Yazar, bu çalışma için Iğdır
Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etik Kurulu Başkanlığı'nın
22.05.2025 tarihli ve 2025/16 sayılı
kararı ile etik kurul onayı alındığını
beyan eder.

Copyright © 2026 by the Author(s).
Published by *sobbiad*.

Atıf/ Citation:
Aydar, Ö. (2026). Yaşlılıkta sosyal
dışlanmanın yapısal dinamikleri: Çok
boyutlu bir analiz. *Sosyal ve Beşeri
Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 27(58),
27-47.
<https://doi.org/10.70854/sobbiad.1904671>

Özet

Bu çalışma, Iğdır ilinde yaşayan 60 yaş ve üzeri bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini inceleyerek, yaşlılıkta dışlanmanın yalnızca bireysel koşullardan değil, ekonomik, mekânsal ve kurumsal eşitsizliklerden kaynaklandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sosyal dışlanma, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılımını sınırlandıran çok boyutlu ve yapısal bir süreç olarak ele alınmıştır. Nicel araştırma kapsamında 381 katılımcıdan elde edilen veriler Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği kullanılarak SPSS ve AMOS programlarıyla analiz edilmiştir. Analizlerde betimsel istatistiklerin yanı sıra regresyon ağacı algoritması ve Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Bulgular, maddi yoksunluk, sosyal ve enformel destek eksikliği, hizmetlere erişim güçlüğü ve çevresel dışlanma arttıkça genel sosyal dışlanma düzeyinin anlamlı biçimde yükseldiğini göstermektedir. Çalışmanın temel sonucu, sosyal dışlanmanın yaşlı bireylerin kişisel tercihlerinden ziyade gelir düşüklüğü, istihdamdan kopuş, kırsal bölgelerde yaşama ve güvencesiz barınma gibi yapısal dezavantajlarla ilişkili olduğudur. Bulgular, mevcut sosyal politika ve hizmet altyapısının yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, yaşlılıkta sosyal dışlanmanın yapısal bir sorun olduğunu ve bütüncül, adil sosyal politikalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Anahtar sözcükler: Sosyal Dışlanma, Yaşlılık, Yapısal Eşitsizlikler, Toplumsal Katılım, Sosyal Politika.

Abstract

This study aims to examine the levels of social exclusion among individuals aged 60 and over living in the province of Iğdır, and to demonstrate that exclusion in old age is shaped not only by individual circumstances but also by economic, spatial, and institutional inequalities. Social exclusion is conceptualized as a multidimensional and structural process that restricts older adults' participation in social life. Within the scope of a quantitative research design, data obtained from 381 participants were analyzed using the Social Exclusion Scale for Older Adults through SPSS and AMOS software. In addition to descriptive statistics, the analysis included the use of a decision tree algorithm and Pearson correlation analysis. The findings indicate that overall social exclusion increases significantly with rising levels of material deprivation, lack of social and informal support, difficulties in accessing services, and environmental exclusion. The main conclusion of the study is that social exclusion is closely related to structural disadvantages such as low income, detachment from employment, residence in rural areas, and insecure housing conditions rather than older adults' personal choices. The results further reveal that existing social policy instruments and service infrastructure are insufficient to meet the needs of older individuals. The study emphasizes that social exclusion in later life is a structural problem and highlights the need for comprehensive and equitable social policies that enhance older adults' participation in social life.

Keywords: Social Exclusion, Old Age, Structural Inequalities, Social Participation, Social Policy.

GİRİŞ

Yaşlılık, bireyin yalnızca biyolojik değil, toplumsal, ekonomik ve kültürel yönleriyle deneyimlediği çok boyutlu bir süreçtir. Modern toplumlarda nüfusun giderek yaşlanması sosyolojik açıdan yeni toplumsal sorun alanlarını ortaya çıkarmaktadır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfusun oranı artmakta ve yaşlı bireylerin toplumsal yaşamdaki konumları ve ilişkileri yeniden şekillenmektedir. Bu süreçte, yaşlı bireylerin toplumsal hayata katılımlarının azalması ve ekonomik kırılganlıklarının artarak görünmez hale gelmeleri, sosyal dışlanma riskini artıran temel etkenler arasında yer almaktadır (Walker, 2018, s. 42).

Sosyal dışlanma kavramı, 1970’lerden itibaren Avrupa’da yoksulluk, işsizlik ve sosyal eşitsizlik tartışmalarıyla birlikte gündeme gelmekle birlikte zamanla sadece ekonomik dışlanmayı değil; aynı zamanda yaşlı bireylerin toplumsal katılım, karar alma mekanizmaları ve sosyal ilişkilerden dışlanmalarını da ifade eden çok boyutlu bir kavramı temsil etmektedir (Silver, 1994, s. 543). Burada ekonomik dışlanma, sosyal dışlanmanın en belirleyici bileşenlerinden biri olarak öne çıkar. Çünkü, düşük gelir, emeklilik sonrası azalan ücretler, yetersiz sosyal güvenlik sistemleri ve sınırlı refah devleti politikaları, yaşlı bireylerin toplumsal katılımını doğrudan etkileyen ekonomik faktörlerdir (Levitas, 2006, s. 131). Türkiye’de kentler ve özellikle kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireyler, emeklilik gelirlerinin düşüklüğü ya da olmayışı, sosyal yardımlara bağımlılık ve önemli düzeyde geçim sıkıntısı nedeniyle ekonomik dışlanmaya maruz kalmaktalar ve bu durum da sosyal dışlanmayı doğurmaktadır.

Yaşlılık durumunda sosyal dışlanmanın görünüşleri genellikle bireyin yaşa bağlı olarak toplumsal rollerden çekilmesi, üretim süreçlerinden ayrılması, sivil alandaki görünürlüğünün azalarak sosyal ilişkiler düzeyinin düşmesi şeklinde gerçekleşir (Phillipson, 2013, s. 64). Ekonomik dışlanma, yalnızca gelir yoksunluğu değil, aynı zamanda ekonomik yurttaşlık kavramının (Marshall, 1950, s. 33) zayıflaması anlamına gelir; birey, yaşlılıkla birlikte toplumsal olarak da görünmezleşir (Gilleard and Higgs, 2000, s. 72).

Türkiye’de yaşlı nüfusun oranı 2023 yılı itibarıyla yüzde 10,2’ye ulaşmıştır. Bu niceliksel artış, Türkiye’de demografik yaşlanmanın belirginleştiğini gösterse de niteliksel bir iyileşme anlamına gelmemektedir. Özellikle küçük kentlerde ve kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireyler, toplumsal katılım, kamusal görünürlük ve sosyal destek mekanizmalarına erişim açısından önemli sınırlılıklar yaşamaktadırlar. Gelir yetersizliği, yoksulluk riski ve emeklilik maaşlarının yaşam maliyetlerini karşılamada yetersiz kalması, yaşlı bireylerin toplumsal dışlanmasını derinleştiren başlıca ekonomik faktörlerdir.

Iğdır ili, Türkiye’nin doğu sınırında yer alması, çok kültürlü yapısı ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından yaşlılık ve sosyal dışlanma süreçlerini incelemek için özgün bir bağlam sunmaktadır. Kentin demografik yapısı incelendiğinde, yaşlı nüfus oranının Türkiye ortalamasına yakın seyrettiği, ancak yaşlı bireylerin sosyal hizmetlere ve toplumsal katılım kanallarına erişiminde belirgin kısıtlılıklar olduğu görülmektedir. Düşük gelir düzeyine sahip yaşlı bireylerin kamusal desteklere erişimde yaşadığı güçlükler ve geçim odaklı yaşam stratejileri, ekonomik dışlanmanın yerel bir örüntüsünü oluşturmaktadır. Geleneksel dayanışma ağlarının çözülmesi, genç nüfusun göçü ve aile yapısındaki dönüşümler, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma riskini hem ekonomik hem de ilişkisel düzeyde artıran başlıca etkenlerdir.

Bu çalışma, Iğdır’da yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma deneyimlerini sosyolojik bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, sosyal dışlanma ve yaşlılık

olgusuna ilişkin güncel çalışmalar incelendiğinde bu konuya odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu, İğdır özelinde ise istatistiki veri dışında doğrudan ya da dolaylı herhangi bir çalışma olmadığı anlaşılmıştır. Bu yönüyle araştırma hem literatürdeki bölgesel boşluğu doldurmayı hem de yaşlılık çalışmalarına özgün bir saha katkısı sunmayı ve İğdir’da yaşayan yaşlı bireylerin deneyimlerini çok boyutlu bir perspektifle ele alarak yerel bağlamı derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorunsalı, yaşlı bireylerin toplumsal katılım eksikliği, kamusal görünmezlik, ekonomik kırılganlık ve yalnızlaşma süreçlerinin hangi toplumsal dinamikler tarafından üretildiği üzerinedir. Bu açıdan çalışma, yaşlılık ve sosyal dışlanma ilişkisini yerel bir bağlamda ele alarak, literatürdeki makro düzey analizlere mikro-sosyolojik bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

Modern toplumlarda nüfusun hızla yaşlanması, sosyal politikalar ve toplumsal bütünleşme açısından yeni sorun alanları yaratmıştır. Bu sorunların başında yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılımında ortaya çıkan sosyal dışlanma olgusu gelir. Sosyal dışlanma, yalnızca ekonomik yoksunluğu değil; bireylerin toplumla bağlarını zayıflatan çok boyutlu bir süreçtir (Silver, 1994, s. 540). Yaşlılık süreci ise hem biyolojik hem de toplumsal anlamda kırılganlıkların arttığı bir dönem olduğundan, sosyal dışlanmanın etkilerine en açık gruplardan birini oluşturur (Levitas, 2006, s. 125).

Sosyal dışlanma kavramı ilk kez 1970’lerde Fransa’da, refah devleti politikalarının dışına düşen grupları tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır (Silver, 1994, s. 531). Zamanla kavram, yalnızca yoksullukla ilişkili bir olgu olmaktan çıkarak, bireylerin ekonomik, politik, kültürel ve sosyal sistemlere tam katılımının engellenmesi anlamını kazanmıştır (Levitas, 2006, s. 126). Levitas (2006 s. 127), sosyal dışlanmayı bireylerin toplumsal bütünleşmeden sistematik biçimde uzaklaştırılması süreci olarak tanımlar. Bu tanım, dışlanmanın sadece bireysel eksikliklerden değil, yapısal eşitsizliklerden ve toplumsal güç ilişkilerinden kaynaklandığını vurgular.

Yaşlılık sadece biyolojik bir dönem olarak değil toplumsal bir dönem olarak da tanımlanmaktadır. Gilleard ve Higgs (2000 s. 17), yaşlılığın kültürel bir kategori olduğunu ve toplumların yaşa yüklediği anlamlarla biçimlendiğini belirtir. Modern toplumlarda üretkenliğe ve gençliğe verilen önem, yaşlı bireyleri toplumsal değer hiyerarşisinde alt sıralara itmektedir. Bu durum, yaş ayrımcılığı (ageism) kavramı ile yakından ilişkilidir (Butler, 1980, s. 12). Yaş ayrımcılığı, yaşlı bireylerin toplumda edilgen konuma itilmesine, karar alma süreçlerinden dışlanmasına ve kendini değersiz hissetmesine yol açabilir (North ve Fiske, 2015, s. 35). Dolayısıyla, sosyal dışlanmanın yaşlılıkla kesişimi yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik bir dışlanma biçimi olarak da görülmelidir.

Walker vd. (1997, s. 12) sosyal dışlanmayı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyutlarıyla çok boyutlu bir süreç olarak ele alır. Bu bağlamda yaşlı bireyler, emeklilik sonrası gelir düşüşü, yoksulluk, istihdamdan çekilme gibi nedenlerden dolayı ekonomik dışlanmayla; aile, komşu veya arkadaş çevresiyle bağların zayıflaması sonucu sosyal ilişkilerden dışlanmayla; sağlık, sosyal bakım veya ulaşım gibi hizmetlere erişimde güçlükten dolayı hizmet dışlanmasıyla; yaşlı dostu olmayan kentsel çevre, ulaşım ve altyapı eksikliklerinden kaynaklı mekânsal dışlanmayla; teknoloji ve bilgiye erişim sınırlılığı, dijital beceri eksikliği nedeniyle dijital dışlanmayla karşılaşabilirler. Bu doğrultuda, Walsh, Scharf ve Keating (2017, s. 82), yaşlı bireylerin sosyal dışlanmasını yaşla birlikte artan biçimde kaynaklara, haklara, hizmetlere ve toplumsal ilişkilere erişim eksikliği olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, dışlanmayı yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal katılım ve aidiyetin zayıflaması olarak ele alır. Bu açıdan sosyal dışlanmanın önlenmesinde sosyal sermaye

kavramı önemlidir. Bourdieu (1986, s. 248), sosyal sermayeyi bireyin ilişkisel ağlar aracılığıyla edindiği kaynaklar olarak tanımlar. Yaşlı bireyler açısından bu ağların zayıflaması, yalnızlık ve izolasyonun artmasına neden olabilir. Putnam (2000, s. 67), toplumsal katılımın azaldığı modern toplumlarda sosyal sermayenin erozyona uğradığını ve bunun yaşlı bireyleri orantısız biçimde etkilediğini vurgular. Dolayısıyla, yaşlı bireylerin sosyal dışlanması, sadece kişisel ilişkiler düzeyinde değil, toplumsal bağların genel zayıflamasıyla da ilişkilidir. Scharf ve Keating (2012, s. 9), yaşlı bireylerde sosyal dışlanmanın birbirini besleyen bir kırılganlık döngüsü oluşturduğunu ileri sürer. Ekonomik yoksunluk, sağlık sorunları, sosyal izolasyon ve hizmet yetersizliği gibi etmenler birbirini güçlendirerek dışlanmayı kalıcı hale getirir. Bu döngü özellikle yalnız yaşayan, düşük geliri ve kırsal bölgelerde yaşayan yaşlılarda daha belirgindir.

Sosyal dışlanma bireysel bir sorun olmaktan öte kamusal bir refah sorunudur. Walker (2005, s. 2), yaşlı bireylerin sosyal dışlanmasının toplumsal eşitsizliği derinleştirdiğini ve refah devletinin kapsayıcılığını sınırdığını belirtir. Bu nedenle yaşlılıkta dışlanma, bireysel düzeyde yalnızlık ya da izolasyona indirgenmemeli, toplumsal adalet ve hak temelli politikalar bağlamında ele alınmalıdır. Yaşlılıkta sosyal dışlanma, modern toplumların karşı karşıya olduğu en önemli sosyal sorunlardan biridir. Sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal, kültürel ve dijital boyutları, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, bu olguya ilişkin her analiz, yaşlı bireylerin topluma yeniden dahil edilmesi, aktif yaşlanma politikalarının güçlendirilmesi ve yaş ayrımcılığıyla mücadele gibi stratejilerle tamamlanmalıdır.

Literatür, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma ve yalnızlık deneyimlerinin, küresel ölçekte artan yaşlanma eğilimiyle birlikte sosyal politika, psikoloji ve gerontoloji alanlarında giderek daha önemli bir araştırma konusu hâline geldiğini göstermektedir. Uluslararası çalışmalar, sosyal dışlanmanın yalnızca ekonomik yoksunlukla sınırlı olmadığını; sosyal ilişkiler, sağlık, hizmetlere erişim ve toplumsal katılım gibi alanlarda çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır (Walsh, Scharf, Keating, 2017).

Altı kıtada yürütülen 70 çalışmayı kapsayan güncel bir meta-analiz, 462.083 yaşlı birey üzerinden yalnızlık oranını %26 olarak belirlemiştir (Susanty vd., 2025). Yalnızlık oranlarının Kuzey Amerika'da %38, Afrika'da %34, Asya ve Güney Amerika'da %32, Avrupa'da ise %23 olduğu rapor edilmiştir. Kadın olmak, dul kalmak, düşük gelir ve kronik hastalıklar yalnızlık riskini artırırken; evli olmak ve güçlü sosyal ağlara sahip olmak koruyucu etki göstermektedir (Susanty vd., 2025).

Avrupa Sosyal Araştırması (ESS) verilerini kullanan çok ülkeli bir çalışma, 60 yaş üstü 37.127 kişinin sosyal dışlanma ve yalnızlık düzeylerini incelemiş; gelir endişesi, sosyal temas azlığı ve mahalle güvenliği sorunlarının yalnızlıkla anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermiştir (Mercan and Cebeci, 2025). Bulgular, Güney Avrupa'da sosyal ilişkilerin; Batı Avrupa'da ise ekonomik güvenliğin daha belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal dışlanmanın bilişsel sağlık üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı bir sistematik derleme, ekonomik dışlanmanın bilişsel gerilemeyi anlamlı biçimde artırdığını; sosyal ilişkilerden dışlanma (yalnızlık, iletişim sınırlılığı) ile sivil/toplumsal katılımdan uzaklaşmanın zihinsel işlevlerde bozulmaya yol açtığını ortaya koymuştur (Rodrigues and Delerue-Matos, 2025). Birden fazla dışlanma boyutuna maruz kalan bireylerde bu etkiler daha güçlüdür.

Finlandiya'da evde bakım hizmeti alan 733 yaşlı bireyle yapılan bir çalışma, sosyal dışlanmanın dört biçimini sınıflandırmıştır: dışlanmamışlar, ekonomik olarak dışlanmamışlar,

sosyal ilişkilerden dışlanmışlar ve çok boyutlu dışlanmışlar. Çok boyutlu dışlanma sınıfındaki bireylerin yaşam doyumu daha düşük, sağlık durumları ise daha olumsuzdur (Ristolainen vd., 2024).

Küresel literatür genel olarak, yaşlılarda sosyal dışlanmanın çok boyutlu, toplumsal ve kültürel bağlama duyarlı bir olgu olduğunu göstermektedir. Ekonomik yoksunluk, yalnız yaşama, sağlık sorunları ve düşük sosyal katılım, dışlanma riskini artıran temel faktörlerdir (Scharf and Keating, 2012). Pandemiyle birlikte bu riskler daha da belirginleşmiş; dijital dışlanma ve hizmetlere erişim engelleri yeni dışlanma biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sonuçlar, Türkiye’de yapılacak saha araştırmalarında sosyal dışlanmanın hem ekonomik hem de ilişkisel yönlerinin birlikte ele alınmasının önemine işaret etmektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfusun artması, sosyal dışlanma kavramını hem sosyal politika hem de sosyal hizmet literatüründe önemli bir araştırma alanı hâline getirmiştir. Özellikle kentleşme, dijital dönüşüm ve aile yapısındaki değişim süreçleri, yaşlı bireylerin toplumsal katılımını ve sosyal ilişkilerini sınırlandırarak dışlanma riskini artırmaktadır. Literatürdeki çalışmalar, yaşlı bireylerin sosyal dışlanmayı çoğunlukla ekonomik yoksunluk, yalnızlık, hizmetlere erişim güçlüğü ve çevresel engeller aracılığıyla deneyimlediklerini ortaya koymaktadır (Apak vd., 2021; Karakaya ve Işıksan, 2023).

Yaşlı bireylerde sosyal dışlanmayı etkileyen temel faktörler arasında gelir düzeyi, eğitim, sağlık durumu, yalnız yaşama ve yaşlı dostu çevre koşulları yer almaktadır. Karakaya ve Işıksan (2023) tarafından yürütülen araştırmada (n=306), yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara göre düşük gelir, ileri yaş, yalnızlık ve sağlık sorunları dışlanma puanlarını anlamlı şekilde artırmakta; ayrıca sosyal problem çözme becerileri düşük olan yaşlılar daha yüksek dışlanma riski taşımaktadır (Karakaya ve Işıksan, 2023, s. 96-104).

Benzer bir biçimde Apak vd. (2021), kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini incelemişlerdir. Araştırma, kırsal yaşlılarda özellikle maddi yoksunluk ve hizmetlere erişim güçlüğü alt boyutlarının belirgin olduğunu göstermektedir. Bu durum, kırsal alanlarda kamu hizmetlerine erişim eksikliğinin sosyal dışlanmayı derinleştirdiğini ortaya koymaktadır (Apak vd., 2021, s. 150-158).

Türkiye’de yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılım düzeyleri, dışlanmanın hem nedeni hem de sonucu olarak ele alınmaktadır. Teke vd. (2022) tarafından yapılan araştırmada, yaşlıların en çok önem verdikleri toplumsal sorunların başında sağlık (%44) ve yalnızlık/sosyal dışlanma (%41) geldiği tespit edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı, ekonomik sorunların (%9) sosyal dışlanmanın doğrudan nedeni olduğunu belirtmiştir. Çalışma, yalnızlık ve dışlanma arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermekte; aile içi ilişkilerin zayıflamasının yaşlılarda toplumsal aidiyet duygusunu azalttığını ortaya koymaktadır (Teke vd., 2022, s. 1210-1213).

Türkiye literatüründeki bulgular bütüncül biçimde değerlendirildiğinde, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma deneyimlerinin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal faktörler birbiriyle etkileşim içinde yaşlı bireylerin toplumsal yaşamdan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Literatür, yaşlı bireylerin sosyal dışlanmasını azaltmada “aktif yaşlanma”, “toplumsal katılım” ve “yaşlı dostu çevreler” kavramlarının ön plana çıkarılması gerektiğini göstermektedir (Apak vd., 2020, s. 14; Karakaya ve Işıksan, 2023, s. 106).

Uluslararası literatürde yaşlılık ve sosyal dışlanma iyi incelenmiş olmasına karşın, Türkiye’de küçük şehirler özelinde çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışma, Iğdır örneğinde yaşlı bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını bir arada ele alarak literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Sosyal dışlanma ve yaşlılık ilişkisini ele alan literatür, yaşlanmanın yalnızca biyolojik bir süreç olmadığını; aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla derin bir dönüşüm içerdiğini vurgular. Yaşlı bireylerin toplumsal yaşamdan dışlanması, modern toplumlarda giderek belirginleşen yapısal bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda, literatür genel olarak sosyal dışlanmayı, bireyin toplumsal kaynaklara, ilişkilere, hizmetlere ve katılım fırsatlarına erişimindeki sınırlılıklar üzerinden tanımlamaktadır.

Türkiye literatüründe sosyal dışlanma çoğunlukla ekonomik güvencesizlik, sağlık hizmetlerine erişim güçlüğü ve sosyal yardımların yetersizliği gibi yapısal unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, sosyal dışlanmayı daha çok refah devleti ve sosyal politika eksenli bir problem olarak kavramsallaştırmaktadır. Dolayısıyla, dışlanmanın temel nedenleri olarak gelir yetersizliği, düşük eğitim düzeyi, kentleşme ve bakım hizmetlerinin sınırlılığı öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda bazı araştırmalarda yalnızlık, aidiyet hissi ve toplumsal katılım eksikliği gibi öznel faktörlerin de incelenmeye başlandığı görülmektedir.

Uluslararası literatür ise sosyal dışlanma olgusunu çok boyutlu bir sosyal risk alanı olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, ekonomik dışlanmanın yanı sıra duygusal, dijital, kültürel ve mekânsal dışlanma biçimlerini de içermektedir. Bu çerçevede yaşlı bireylerin dışlanması; yalnızca yoksulluk veya hizmet yetersizliğiyle değil, aynı zamanda toplumsal ağlardan kopma, kimlik ve aidiyet kaybı, iletişim teknolojilerine erişememe gibi etmenlerle açıklanmaktadır. Böylece dışlanma, hem nesnel (yapısal) hem de öznel (psikososyal) bir süreç olarak değerlendirilir.

Karşılaştırmalı olarak bakıldığında, Türkiye’deki literatürün sosyal dışlanmayı daha çok politik-ekonomik koşulların bir sonucu, dünya literatürünün ise yaşlanma deneyiminin çok katmanlı bir parçası olarak ele aldığı söylenebilir. Türkiye literatürü yapısal eşitsizlikleri öne çıkarırken, uluslararası çalışmalar bireysel iyi oluş, toplumsal aidiyet ve sosyal katılım gibi unsurlara daha fazla vurgu yapmaktadır.

Genel olarak literatür, yaşlılıkta sosyal dışlanmanın bireylerin yaşam kalitesini, psikolojik iyi oluşunu ve toplumsal uyumunu olumsuz etkilediği konusunda birleşmektedir. Ayrıca dışlanmanın yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, sosyal politika ve kuşaklar arası adaletle yakından ilişkili bir konu olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle çağdaş araştırmalar, yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmesini destekleyen, sosyal katılımı güçlendiren ve kuşaklar arası ilişkileri yeniden yapılandıran politikaların önemine dikkat çekmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma boyutları ile demografik değişkenlerin karşılaştırılması, sosyal dışlanma boyutlarının birbirleriyle ilişki ve etkilerinin analiz edilmesidir. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise anket formundan yararlanılmıştır. Bu çalışma için, Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı’ndan 22/05/2025 tarih ve 2025/16 sayılı karar ile etik kurul onayı alınmıştır. Anket iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm yaşlı bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

İkinci bölümde ise yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği (YSDÖ) kullanılmıştır. Çalışmanın en önemli sınırlılığı kesitsel olmasıdır.

Araştırmanın hipotezleri genel sosyal dışlanma ortalaması ve alt boyutlarından yola çıkarak oluşturulmuştur. Araştırmada dört ana hipotez kullanılmıştır. Araştırmada yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri ile çeşitli sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H1: Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri gelir durumuna göre farklılaşmaktadır.

H2: Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır.

H3: Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri yerleşim türüne göre farklılaşmaktadır.

H4: Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri barınma biçimine göre farklılaşmaktadır.

2.1. Evren ve Örneklem

Çalışma evrenini 2025 yılında lğdır sınırları içinde ikamet eden 60 yaş ve üzeri kişiler oluşturmaktadır. 2024 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre lğdır’da ikamet eden 60 yaş ve üzeri kişi sayısı 24151’dir. Bu sayının 11314’ünü erkekler, 12837’sini kadınlar oluşturmaktadır. Şehirde yaşayanların sayısı 12401 iken köyde yaşayanların sayısı 11750’dir. Örneklem boyutu %5 hata payı ve %95 güven düzeyinde 375 olarak hesaplanmıştır. Eksik ve hatalı cevaplar göz önünde bulundurularak 400 kişiye uygulanmıştır. Eksik ve hatalı anketlerin çıkarılmasından sonra toplam 381 katılımcının verileri analiz edilmiştir. Katılımcıların araştırma evrenini temsil kabiliyetinin yüksek olması amacıyla cinsiyet ve yerleşim türleri farklılıkları mümkün olduğunca dikkate alınarak sınıflara ayrılmış tesadüfi örneklem tekniği kullanılmıştır. Veriler, katılımcılarla yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak uygulanan anket formu aracılığıyla toplanmıştır.

2.2. Katılımcı Profili

Çalışmada katılımcıların %40,4’ü kadın, %59,6’sı erkektir. Katılımcıların %46,7’si 60-69, %33,3’ü 70-79, %15,5’i 80-89 yaş aralığında, %5,5’i ise 90 yaş ve üzeridir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %3,7’si bekar, %56,2’si evli, %10,5’i boşanmış, %29,7’sinin ise eşi vefat etmiştir. Katılımcıların yerleşim türlerine göre dağılımında %32,8’i kent merkezinde, %31’i ilçe merkezinde, %36,2’si ise köy ve kasabada yaşayanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %18,9’u çalışırken %39,6’sı çalışmamakta, %41,5’i ise emekli durumundadır. Katılımcıların %67,5’i kendi evinde, %18,4’ü kirada, %14,2’si yakınlarının yanında yaşamaktadır. Katılımcıların %18,4’ü yalnız, %27,6’sı eşiyile, %30,4’ü eş ve çocuklarıyla, %19,9’u sadece çocuklarıyla, %3,7’si başkalarıyla yaşamaktadır. Katılımcıların %21,3’ü 0-4999 TL, %19,7’si 5000-9999 TL, %28,3’ü 10000-14999 TL, %21’i 15000-15499 TL, %9,7’si 20000 TL ve üzeri aylık gelire sahiptir. Katılımcıların %33,3’ü okuryazar değil, %34,4’ü ilkokul, %20,2’si ortaokul, %9,4’ü lise, %1,8’i önlisans, %0,5’i lisans, %0,3’ü ise lisansüstü mezundur.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Profili

	Değişken	Sayı	%
Cinsiyet	Erkek	227	59,6
	Kadın	154	40,4
Yaş	60-69	178	46,7
	70-79	127	33,3
	80-89	59	15,5

	90+	17	4,5
Medeni Durum	Bekar	14	3,7
	Evli	241	56,2
	Boşanmış	40	10,5
	Eşi Ölmüş	113	29,7
Yerleşim Türü	Kent	125	32,8
	İlçe	118	31
	Köy-Kasaba	138	36,2
Çalışma Durumu	Çalışıyor	72	18,9
	Çalışmıyor	151	39,6
	Emekli	158	41,5
Barınma	Kendi Evinde	257	67,5
	Kira	70	18,4
	Yakınlarında	54	14,2
Yaşam Biçimi	Yalnız	70	18,4
	Eşi	105	27,6
	Eş ve Çocuklar	116	30,4
	Çocuk	76	19,9
	Diğer	14	3,7
Gelir	0-4999	81	21,3
	5000-9999	75	19,7
	10000-14999	108	28,3
	15000-19999	80	21
	20000+	37	9,7
Eğitim	Okuryazar değil	127	33,3
	İlkokul	131	34,4
	Ortaokul	77	20,2
	Lise	36	9,4
	Önlisans	7	1,8
	Lisans	2	0,5
	Lisansüstü	1	0,3

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak YSDÖ kullanılmıştır. Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğinin toplam 22 sorudan oluşan maddi yoksunluk, enformel sosyal destek, ulaşım ve finansal hizmetler ve çevre dışlanması olmak üzere dört temel boyutu vardır. Maddi boyut dokuz, enformel sosyal destek boyutu beş, ulaşım ve finansal hizmetler boyutu ve çevre dışlanması boyutu ise dörder sorudan oluşmaktadır. Ölçekteki cevaplar 5'li likert olarak oluşturulmuştur. Ölçeğin güvenirlik analizine göre Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.86'dır. Güvenirlik katsayılarının dört alan puanının her biri için aldığı değer 0,79 ile 0,86 arasındadır. Cronbach alfa değeri maddi yoksunluk boyutu için 0,79, enformel sosyal destek boyutu için 0,83, ulaşım ve finansal hizmetler boyutu için 0,86, çevre dışlanması boyutu için ise 0,82 değerindedir. Ölçek, Apak vd. (2020) tarafından geliştirilmiş geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları tamamlanmıştır. Geçerlilik ve güvenirlik testleri sonucunda Cronbach alfa değeri maddi yoksunluk alanı için 0,89, enformel ve sosyal destekten yoksunluk alanı için 0,76, ulaşım ve finansal hizmetler alanı için 0,78 ve çevresel dışlanma alanı için ise 0,71 olarak tespit edilmiştir. YSDÖ toplam Cronbach alfa değeri ise 0,86'dır (Apak vd., 2020, s. 9).

2.4. Verilerin Analizi

Anket çalışmasıyla elde edilen veriler SPSS 23 ve AMOS 21 programıyla analiz edilmiştir. Ölçeğin güvenirliğini test etmek amacıyla diğer güvenirlik belirleme yöntemlerine göre daha az öznel yargıları içermesi, objektif olması ve yaygın kullanımından dolayı (Yang ve Green, 2009, s. 377-378) Cronbach alfa uygulanmıştır. Elde edilen verilerin Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğindeki faktörlerle uyumunu test etmek için doğrulayıcı faktör analizi yapılarak modellerin değerlendirilmesinde geniş çapta kabul edilen uyum indeksleri CMIN/DF, RMSEA, SRMR, CFI, GFI değerleri kullanılmıştır (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008, 54-55). Yapılan analizde ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi uyum indekslerinin (CMIN/DF= 2.355; RMSEA =.060; SRMR=.069; CFI= .88; GFI =.90) kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu anlaşılmıştır.

Daha sonra verilere normallik testi uygulanarak çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin -0,237 ve -0,417 olduğu tespit edilmiştir. Bir veri setinde çarpıklık ve basıklık değerleri (-1,5 ile +1,5) arasında olduğundan verinin normal dağılım gösterdiği kabul edilebilir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Çalışmada çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım gösterdiği ve parametrik testler için uygun olduğu tespit edilmiştir. Verilerin analizinde sosyal dışlanma ve alt boyutlarının ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanarak betimleyici istatistikler elde edilmiştir. Ayrıca, Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğinin alt boyutları ile genel sosyal dışlanma puanı arasındaki ilişkiyel örüntüyü değerlendirmek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

Verilerin analizinde ayrıca yapay zekâ tabanlı bir yöntem olarak regresyon ağacı algoritması kullanılmıştır. Regresyon ağaçları, özellikle karmaşık ve çok boyutlu veri yapılarıyla çalışırken sağladığı esneklik ve yorumlanabilirlik açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Bu yöntem, verilerdeki eksikliklere karşı dayanıklı olup, büyük ölçekli veri setlerinde yüksek işlem hızıyla etkili sonuçlar üretme kapasitesine sahiptir. Regresyon ağaçları, verilerin önceden normalleştirilmesine veya standartlaştırılmasına gerek duymadan hem sayısal hem kategorik değişkenlerle çalışabilme yeteneğine sahiptir. Ayrıca, doğrusal olmayan ilişkileri modelleyebilme özelliği sayesinde, klasik doğrusal regresyon tekniklerinin yetersiz kaldığı durumlarda alternatif bir çözüm sunmaktadır. Ağaç temelli yapısı sayesinde, bağımlı değişken üzerindeki en etkili açıklayıcı değişkenlerin hiyerarşik olarak belirlenmesine olanak tanır. Bu yapı, modelin şeffaflığını artırarak karar verme süreçlerinin daha anlaşılır ve yorumlanabilir hale gelmesini sağlar. Özellikle sosyal bilimlerdeki neden-sonuç ilişkilerinin görselleştirilmesinin önemli olduğu alanlarda, regresyon ağaçları analitik bir araç olarak güçlü bir açıklayıcılık sunmaktadır (Karadaş ve Kadirhanogulları, 2017; Aksoy ve ark., 2021; Kadirhanogulları ve ark., 2022a; Kadirhanogulları ve ark., 2022b; Eryaşar and Özel 2025).

Regresyon ağacı algoritma performanslarının karşılaştırılabilmesi amacıyla Grzesiak ve Zaborski (2012)'nin bildirdiği uyum iyiliği kriterleri kullanılmıştır.

Tablo 2: Uyum İyiliği Kriterleri

Determinasyon Katsayısı (Coefficient of Determination)	$R^2 = \left[1 - \frac{\sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2}{\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2} \right] * 100$
Düzeltilmiş Determinasyon Katsayısı (Adjusted Coefficient of Determination)	$\bar{R}^2 = \left[1 - \frac{\frac{1}{n-k-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2}{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2} \right] * 100$

Varyasyon Katsayısı (Coefficient of Variation)	$CV = \sqrt{\frac{1}{n-1} \frac{\sum_{i=1}^n (\varepsilon_i - \bar{\varepsilon})^2}{\bar{Y}}} * 100$
Ortalama Hata (Mean Error)	$ME = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - y_{iP})$
Standart Sapma Oranı (Standard Deviation Ratio)	$SD = \sqrt{\frac{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (\varepsilon_i - \bar{\varepsilon})^2}{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2}}$
Pearson Korelasyon Katsayısı (Pearson Correlation Coefficient)	$PC = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$
Ortalama Mutlak Sapma (Mean Absolute Deviation)	$MAD = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i - \bar{x} $
Nispi Yaklaşım Hatası (Relative Approximation Error)	$RAE = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2}{\sum_{i=1}^n Y_i^2}}$
HataKareler Ortalamasının Karekökü (Root-Mean-Square Error)	$RMSE = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (Y_i - \hat{Y}_i)^2}{n}}$
Ortalama Mutlak Yüzde Hata (Mean Absolute Percentage Error)	$MAPE = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left \frac{Y_i - \hat{Y}_i}{Y_i} \right * 100$

EXHAUSTIVE CHAID (Exhaustive Chi-squared Automatic Interaction Detector), CART (Classification and Regression Trees) ve CHAID (Chi-squared Automatic Interaction Detector) algoritmalarından en uygun model seçiminde Tablo 2’de adı geçen uyum iyiliği kriterleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda bağımlı değişken için tahmini değerler ile gözlenen (gerçek) değerler, R STUDIO programındaki ehaGoF paketi kullanılarak uyum iyiliği kriterleri hesaplanmıştır (Eyduvan, 2020).

Model karşılaştırmaları en düşük ME, RMSE, MAPE, RAE, CV, SD ve MAD değerleri ile en yüksek PC, R ve R2 değerine göre yapılmıştır (Tatlıyer, 2020).

Tablo 3: Dışlanmayı Etkileyen Faktörler İçin Regresyon Ağacı Algoritmalarının Uyum İyiliği

	EXHAUSTIVE CHAID	CART	CHAID
Rsq	0.370	0.217	0.372
ARsq	0.350	0.196	0.355
R	0.600	0.466	0.610
SDratio	0.790	0.885	0.793
RAE	0.030	0.040	0.032
CV	18.410	20.550	18.410
MAPE	16.035	18.479	16.035
MAD	0.421	0.485	0.421
RMSE	0.550	0.614	0.550
ME	0,003	0,005	0,001

Bu çalışmada, modelin tahmin performansını artırmak amacıyla karar ağacı algoritmasında ebeveyn-yavru düğüm oranı 2:1, çapraz geçerlilik oranı ise %10 olarak belirlenmiştir. Bu yapılandırma, modelin hem genellenebilirliğini hem de yapısal dengesini sağlamayı hedeflemektedir. Sevgen (2019), 10 katlı çapraz geçerliliğin ortalama hata değerlerini güvenilir şekilde değerlendirmek için uygun olduğunu, ayrıca ebeveyn-yavru düğüm

ilişkisinin modelin karmaşıklığını anlamada önemli bir ölçüt olduğunu ifade etmiştir. Model karşılaştırmaları sonucunda, CHAID algoritmasının en yüksek başarıyı sağladığı tespit edilmiş ve analizlerde bu yöntem kullanılmıştır.

3.1. Bulgular

YSDÖ'nün Cronbach alfa katsayısı 0,86 ile yüksek güven aralığında olduğu tespit edilmiştir. YSDÖ alt boyutları için güvenilirlik değerleri 0,79-0,86 aralığında hesaplanmıştır. Tablo 4'te Yaşlılarda sosyal dışlanma ve alt boyutlarının hesaplanan ortalamalarıyla birlikte standart sapmaları ve güvenilirlik değerleri gösterilmiştir. Katılımcıların genel sosyal dışlanma ortalamasının 2,99, en yüksek ortalamayla maddi yoksunluk 3,24, sırasıyla ulaşım ve finansal hizmetler 3,15, çevre dışlanması 2,72, enformel ve sosyal destekten yoksunluk ortalamasının ise 2,62 olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 4: Sosyal Dışlanma Ortalamaları

Ölçekler	Madde Sayısı	Ort. SS	Cronbach Alpha
Maddi Yoksunluk	9	3,24±0,91	0,79
Enformel ve Sosyal Destek	5	2,62±0,85	0,83
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	4	3,15±0,99	0,86
Çevre Dışlanması	4	2,72±0,88	0,82
YSDÖ Toplam	22	2,99±0,69	0,86

Regresyon ağacı analizi sonuçları bireylerin dışlanma düzeylerinin çeşitli demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır. Analizin başlangıç noktasında, genel dışlanma ortalaması 2.989 olarak hesaplanmıştır. İlk ve en belirleyici değişken gelir düzeyidir. Gelir düzeyi azaldıkça dışlanma algısı belirgin şekilde artmaktadır. Düşük gelir grubunda ($\leq 10.000-14.999$ TL) yer alan bireylerin dışlanma ortalaması 3.156 ile en yüksek seviyededir. Bu grup içinde ise dışlanmayı artıran bir diğer faktör çalışma durumudur. Özellikle çalışmayan bireyler (ortalama 3.282), çalışan veya emekli olanlara (ortalama 3.031) kıyasla daha yüksek dışlanma hissetmektedir. Çalışmayan bireyler arasında da dışlanmayı etkileyen bir diğer önemli değişken yerleşim yeridir. Köy, kasaba ya da kentte yaşayan çalışmayan bireylerin dışlanma ortalaması 3.378'e yükselmekte; bu, analizdeki en yüksek dışlanma düzeyidir. Buna karşılık ilçe merkezinde yaşayan benzer bireylerde bu oran 3.073'tür.

Orta gelir grubunda (10.000–19.999 TL arası) yer alan bireylerde dışlanma ortalaması biraz daha düşerek 2.746'ya inmektedir. Bu grupta ise barınma durumu etkili bir değişkendir. Kendi evinde ya da akrabalarıyla yaşayan bireylerin dışlanma ortalaması 2.644 iken, kirada yaşayanların dışlanma ortalaması belirgin biçimde artarak 3.322'ye yükselmektedir. Öte yandan, yüksek gelir grubundaki (>19.999 TL) bireylerde dışlanma düzeyi en düşük seviyededir (ortalama 2.327) ve bu grupta başka bir demografik değişken dışlanmayı anlamlı şekilde etkilememektedir.

Hipotezler doğrultusunda verileri analiz ettiğimizde sosyal dışlanma düzeyini ayırt eden en önemli değişkenin gelir düzeyi olduğu belirlenmiştir. Düşük gelir grubunda ($\leq 10.000-14.999$ TL) yer alan bireylerin sosyal dışlanma ortalamalarının ($\bar{x}=3.156$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle bu grup içerisinde çalışmayan bireylerde sosyal dışlanma düzeyinin daha da yükseldiği ($\bar{x}=3.282$) tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, “Yaşlı bireylerin

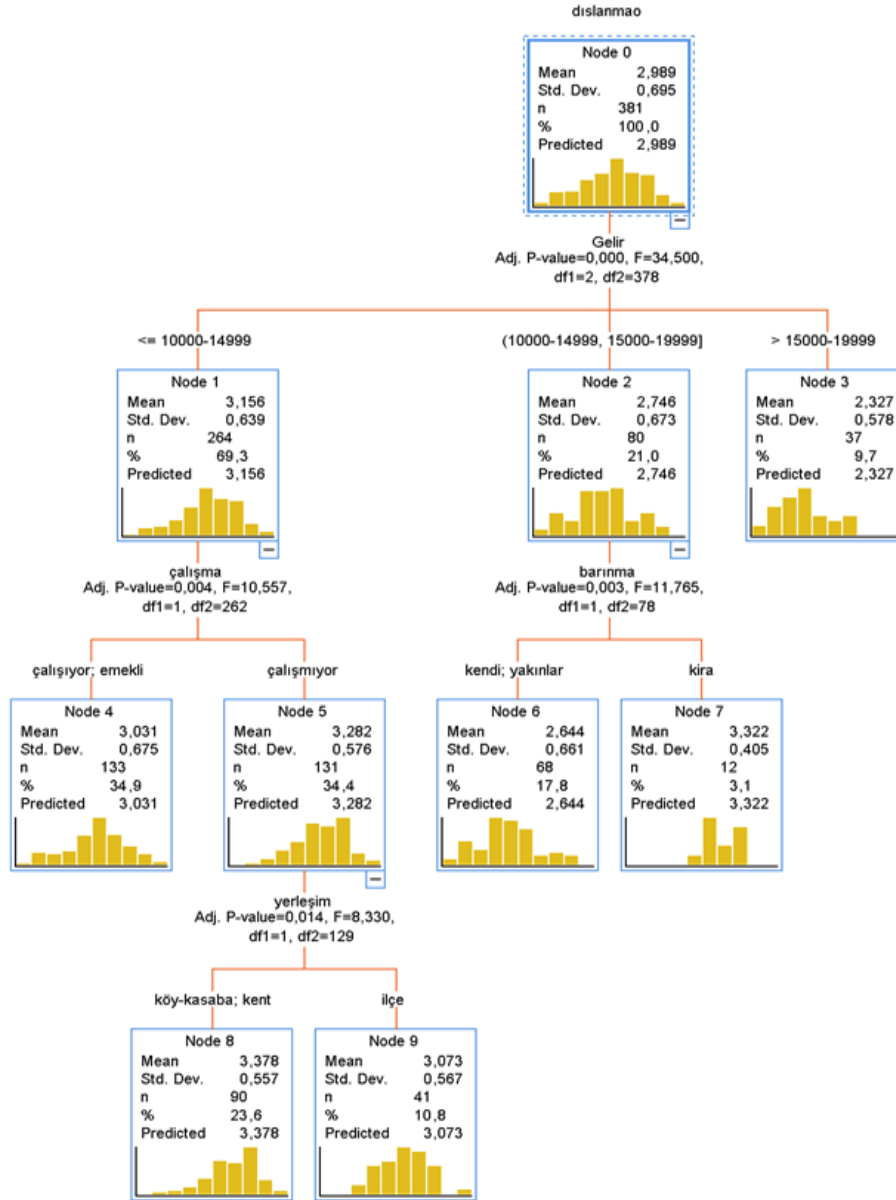
sosyal dışlanma düzeyleri gelir durumuna göre farklılaşmaktadır” şeklinde oluşturulan H1 hipotezinin güçlü biçimde desteklendiği anlaşılmaktadır.

Çalışma durumu değişkeni incelendiğinde, çalışmayan bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin çalışan veya emekli bireylere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle düşük gelir grubunda çalışmayan bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin belirgin biçimde artması, çalışma durumunun sosyal dışlanma üzerinde önemli bir farklılaşma yarattığını göstermektedir. Bu bulgu doğrultusunda “Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır” şeklinde oluşturulan H2 hipotezi desteklenmiştir.

Yerleşim türüne ilişkin bulgular, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin kent merkezinde yaşayan bireylere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle köy ve kasabalarda yaşayan çalışmayan bireylerin sosyal dışlanma ortalamasının 3.378 ile analizdeki en yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir. Buna karşılık ilçe merkezinde yaşayan benzer bireylerde bu ortalamanın 3.073 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda “Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri yerleşim türüne göre farklılaşmaktadır” şeklindeki H3 hipotezinin desteklendiği anlaşılmaktadır.

Barınma biçimi açısından değerlendirildiğinde ise orta gelir grubunda yer alan kiracı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin ($\bar{x}=3.322$), kendi evinde veya yakınlarıyla yaşayan bireylere ($\bar{x}=2.644$) kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, barınma güvencesinin sosyal dışlanma düzeyi üzerinde önemli bir farklılaşma yarattığını göstermektedir. Bu doğrultuda “Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri barınma biçimine göre farklılaşmaktadır” şeklinde oluşturulan H4 hipotezi desteklenmiştir.

Sonuçta dışlanma düzeyini belirlemede en etkili faktör sırasıyla gelir düzeyi, çalışma durumu, yerleşim yeri ve barınma şeklidir. En yüksek dışlanma, düşük gelirli, çalışmayan ve kırsal ya da küçük yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerde gözlenmektedir. Buna karşılık, yüksek gelirli bireyler dışlanma hissini en az yaşayan grubu oluşturmaktadır. Bu bulgular, sosyal dışlanmanın ekonomik ve sosyal koşullarla güçlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymakta ve özellikle düşük gelirli, işsiz ve kırsal kesimde yaşayan bireylerin desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Görsel 1: Sosyal Dışlanma Karar Ağacı Verileri

Çalışmada Pearson korelasyon analizinin uygulanmasının temel amacı, Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğinin alt boyutları ile genel sosyal dışlanma puanı arasındaki ilişkisel örüntüyü incelemek ve yaşlı bireylerin sosyal dışlanma deneyiminde hangi boyutların daha belirgin bir görünüm sergilediğini değerlendirmektir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen analiz sonuçları, genel sosyal dışlanma puanı ile maddi yoksunluk ($r=0,888$; $p<0,01$), enformel ve sosyal destekten yoksunluk ($r=0,695$; $p<0,01$), ulaşım ve finansal hizmetler ($r=0,645$; $p<0,01$) ve çevre dışlanması ($r=0,712$; $p<0,01$) boyutları arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, yaşlı bireylerde sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların birlikte şekillendirdiği çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Korelasyon katsayıları incelendiğinde, maddi yoksunluk boyutunun genel sosyal dışlanma

puanı ile en yüksek ilişki düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, ekonomik kırılganlıkların yaşlı bireylerin sosyal dışlanma deneyiminde daha belirgin bir rol oynadığını göstermektedir. Benzer şekilde çevre dışlanması ile genel sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin görece yüksek olması, yaşlı bireylerin yaşadıkları fiziksel ve sosyal çevre koşullarının dışlanma deneyimi üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Enformel ve sosyal destekten yoksunluk ile ulaşım ve finansal hizmetler boyutlarının da genel sosyal dışlanma puanı ile anlamlı ve pozitif ilişkiler göstermesi, yaşlı bireylerin toplumsal destek ağlarına erişimlerinin ve kamusal hizmetlerden yararlanabilme düzeylerinin sosyal dışlanma deneyimiyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, yaşlılıkta sosyal dışlanmanın yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamayacağı; ekonomik koşullar, sosyal destek mekanizmaları, hizmetlere erişim ve çevresel faktörlerin birlikte şekillendirdiği çok boyutlu bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Pearson Korelasyon Analiz Sonuçları

		Sosyal Dışlanma	Maddi Yoksunluk	Enformel ve Sosyal	Ulaşım ve Finansal	Çevre
Genel Sosyal Dışlanma	r	1	,888**	,695**	,645**	,712**
	p		,000	,000	,000	,000
Maddi Yoksunluk	r		1	,442**	,454**	,484**
	p			,000	,000	,000
Enformel ve Sosyal	r			1	,507**	,695**
	p				,000	,000
Ulaşım ve Finansal	r				1	,316**
	p					,000
Çevre Dışlanması	r					1
	p					

SONUÇ

Sosyal dışlanmanın boyutlarına ilişkin veriler bireyin iyi oluş derecesiyle ilgili önemli göstergeler olarak okunabilir. Bireyi ve onu kuşatan çevrenin iyileştirilmesine yönelik politikalar geliştirmek için önemli referanslar sağlama noktasında yararlanılacak etkili bir araçtır. Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerine ilişkin elde edilen verilerin bu bireylerin iyilik hallerinin yükseltilmesi amacıyla kullanımı önemli faydalar sağlayabilir. Çalışmada kullanılan Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği sosyal dışlanma boyutlarının ölçülmesi için bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu anlamda çalışmanın amacı, yaşlı bireylerin genel sosyal dışlanma düzeyleriyle birlikte sosyal dışlanmanın alt boyutlarla ilişkilerini ve demografik özelliklerin etkilerini incelemektir.

Bu çalışma, Iğdır ilinde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini ve bu düzeyi etkileyen sosyo-demografik faktörleri inceleyerek, Türkiye’de küçük ölçekli kentlerde yaşlılık deneyimlerinin sosyolojik bir değerlendirmesini sunmayı amaçlamıştır. Bulgular, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin ekonomik, sosyal ve mekânsal faktörlerle güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle gelir düzeyi, çalışma durumu, yerleşim yeri ve barınma biçimi, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma riskini anlamlı ölçüde belirlemektedir. Bu sonuçlar, sosyal dışlanmanın yalnızca bireysel koşulların değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve refah politikalarının bir yansıması olduğunu göstermektedir.

2025 yılında Iğdır sınırları içinde ikamet eden 60 yaş ve üzeri 381 kişiye uygulanan çalışmadan elde edilen verilere göre katılımcıların genel sosyal dışlanma ortalamasının

2.99, en yüksek ortalama ile maddi yoksunluk 3.24, sırasıyla ulaşım ve finansal hizmetler 3.15, çevre dışlanması 2.72, enformel ve sosyal destekten yoksunluk ortalamasının ise 2.62 olduğu anlaşılmıştır. Genel sosyal dışlanma ve alt boyutların ortalama değerleri, lğdır il sınırları içinde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Genel sosyal dışlanma ortalamasını yükselten en önemli alt boyutların maddi yoksunluk ve ulaşım ve finanslar hizmetler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de yaşlılık ve sosyal dışlanma ilişkisi üzerine yapılan sınırlı sayıda çalışmayla karşılaştırma yapıldığında sonuçların benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Apak vd. (2021) tarafından kırsal alanda yaşayan yaşlılar üzerine yapılan bir araştırmada genel sosyal dışlanma ortalamasının 2.74, ulaşım ve finansal hizmetler 3.08 ile en yüksek ortalama sahipken enformel ve sosyal destekten yoksunluk 2.25 ile en düşük düzeydedir. Kırsal alanda ulaşım hizmetlerinin sınırlı olması, finansal hizmetlerin ise olmaması kent merkezlerinde yaşayan yaşlılara göre kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin bu hizmetlere erişiminde önemli kısıtlamalara sebep olmaktadır. Yapılan çalışmada yaşlı bireylerin gelir, eğitim, sağlık gibi koşullarının sosyal dışlanma düzeylerinde farklılaşmalara neden olduğu da anlaşılmıştır. Karakaya ve Işıkhan (2023) tarafından yapılan diğer bir çalışma ise yaşlı bireylerin sosyal dışlanma düzeyleri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Bir ilçe merkezinde yaşayan 65 yaş üzeri 306 kişiyle yapılan çalışmada demografik özelliklerin sosyal dışlanma düzeylerindeki farklılıkların nedenleri arasında olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda sosyal dışlanma düzeyleri ile sosyal problem çözme becerileri arasında da anlamlı ilişkiler olduğu; sosyal dışlanma düzeyi yüksek olan yaşlı bireylerin sosyal problem çözme düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir.

Pearson korelasyon analizi sonuçları, genel sosyal dışlanma puanı ile ölçeğin alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Bulgular, yaşlı bireylerde sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların birlikte şekillendirdiği çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Korelasyon katsayıları incelendiğinde, maddi yoksunluk boyutunun genel sosyal dışlanma puanı ile en yüksek ilişki düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, ekonomik kırılganlıkların yaşlı bireylerin sosyal dışlanma deneyiminde daha belirgin bir rol oynadığını göstermektedir. Benzer şekilde çevre dışlanması ile genel sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin görece yüksek olması, yaşlı bireylerin yaşadıkları fiziksel ve sosyal çevre koşullarının dışlanma deneyimi üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Walsh, Scharf ve Keating’in (2017) kapsamlı incelemesi, yaşlıların sosyal dışlanma riskinin ekonomik yoksunluk, yalnız yaşama, sağlık sorunları ve sınırlı sosyal katılım gibi faktörler tarafından belirgin biçimde arttığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra Scharf ve Keating (2012), yaşlılıkta sosyal dışlanmanın sadece bireysel özelliklerden değil, toplumsal eşitsizlikler ve yapısal koşullardan da etkilendiğini vurgulamaktadır. Walker’ın (2005) Avrupa bağlamındaki çalışması ise düşük gelir, sosyal ilişkilerin zayıflığı ve toplumsal hayata katılımın düşüklüğünün sosyal dışlanmanın temel bileşenleri olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, sosyal dışlanmanın yaşlılık sürecinde ekonomik, sosyal ve sağlıkla ilişkili kırılganlıkların kesişiminde ortaya çıkan çok katmanlı bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada en belirgin bulgu, düşük gelir düzeyine sahip bireylerde sosyal dışlanma düzeyinin yüksek olmasıdır. Bu durum, Levitas’ın (2006) “ekonomik yurttaşlık” kavramıyla düşünüldüğünde; gelir yoksunluğu maddi kaynaklara erişim eksikliğiyle birlikte toplumsal katılım, hizmetlere ulaşım ve karar alma süreçlerine dâhil olma kapasitesinin de zayıflaması anlamına gelmektedir. Bu bulgu, Avrupa literatüründeki dışlanma modelleriyle (Silver, 1994; Walker, 2018) benzer bir biçimde, ekonomik yoksunluğun sosyal dışlanmanın merkezinde yer aldığını göstermektedir. Gelir yetersizliği, bireylerin kamusal alanlarda

görünürlüğünü azaltmakta, sosyal etkileşimlerini sınırlandırmakta ve toplumsal aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Bu açıdan, ekonomik kırılganlık yalnızca bir refah sorunu değil, aynı zamanda kültürel ve psikososyal bir dışlanma biçimi olarak değerlendirilmelidir.

Çalışma sonuçları, çalışma durumu değişkeninin sosyal dışlanma üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Çalışmayan bireylerin dışlanma düzeyleri, çalışan veya emekli bireylere göre anlamlı biçimde yüksektir. Bu sonuç, Atchley'nin (1989) "süreklilik kuramı"yla (continuitytheory) açıklanabilir; bireylerin yaşam döngüsü boyunca üstlendikleri toplumsal roller, kimlik ve aidiyet duygusunun temel bileşenleridir. Yaşlı bireyler, üretkenlikten uzaklaştıklarında yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal anlamda da görünmezleşmekte ve bu durum, dışlanma deneyimini derinleştirmektedir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin üretken faaliyetlere, gönüllülük programlarına veya topluluk temelli girişimlere katılımının teşvik edilmesi, sosyal dışlanmayı azaltıcı bir strateji olarak değerlendirilebilir (Walker, 2005).

Yerleşim yeri bulguları, sosyal dışlanmanın mekânsal boyutuna dikkat çekmektedir. Kırsal alanlarda yaşayan bireylerin dışlanma düzeyleri, kent merkezinde yaşayanlara göre daha yüksektir. Bu sonuç, Apak, Apak ve Doğan'ın (2021) kırsal yaşlılar üzerine yaptığı çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Kırsal bölgelerde sosyal hizmet altyapısının zayıf olması, ulaşım ve dijital erişim olanaklarının sınırlı kalması, yaşlı bireylerin toplumsal ilişki ağlarını daraltmaktadır. Bu durum, Bourdieu'nun (1986) "sosyal sermaye" kavramıyla açıklanabilir: ilişkisel ağların zayıflaması, bireylerin kaynaklara erişimini ve destek sistemlerine katılımını azaltarak dışlanmayı pekiştirir. Nitekim araştırmada köy veya kasaba gibi küçük yerleşimlerde yaşayan bireylerin dışlanma ortalamaları ($\bar{x} = 3.37$), ilçe merkezinde yaşayanlara ($\bar{x} = 3.07$) kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu fark, sosyal dışlanmanın mekânsal eşitsizliklerle iç içe geçtiğini göstermektedir.

Barınma biçiminin de dışlanma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır. Kendi evinde veya yakınlarıyla birlikte yaşayan bireylerin dışlanma düzeyi, kirada yaşayanlara göre belirgin biçimde düşüktür. Bu sonuç, barınmanın yalnızca fiziksel bir güvence değil, aynı zamanda sosyal statü, aidiyet ve özerklik sembolü olduğunu göstermektedir (Phillipson, 2013). Bu bağlamda, konut politikalarının yaşlı nüfusun barınma güvenliğini ve sosyal bütünleşmesini destekleyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Genel olarak bulgular, yaşlı bireylerde sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir olgu olduğunu ve ekonomik, sosyal, kültürel, mekânsal ve dijital boyutları içerdiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası literatürle karşılaştırıldığında, Türkiye'de özellikle ekonomik dışlanmanın ve hizmetlere erişim sınırlılığının belirleyici olduğu görülmektedir. Bu durum, refah devletinin kapsayıcılığının sınırlı olduğu, sosyal hizmetlerin yerel düzeyde yeterince kurumsallaşmadığı bölgelerde dışlanmanın daha derin yaşandığını göstermektedir. İğdir örneği, sosyal dışlanmanın yalnızca gelir eksikliğiyle değil, aynı zamanda toplumsal ağların çözülmesi, genç nüfusun göçü ve geleneksel dayanışma biçimlerinin zayıflamasıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik politika geliştirme açısından önemli ipuçları sunmaktadır. İlk olarak, yaşlı bireylerin ekonomik güvenliğini güçlendirecek sosyal yardımlar ve emeklilik sistemlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. İkinci olarak, kırsal alanlarda sosyal hizmet merkezlerinin yaygınlaştırılması, ulaşım altyapısının güçlendirilmesi ve dijital erişim olanaklarının artırılması, mekânsal dışlanmayı azaltacaktır. Üçüncü olarak, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını destekleyen kültürel, gönüllülük ve kuşaklar arası etkileşim programlarının oluşturulması önemlidir (Putnam, 2000). Ayrıca, yaş ayrımcılığı (ageism) ile mücadele eden ve yaşlı bireyleri toplumsal olarak

görünür kılan kampanyalar, dışlanmanın psikososyal boyutlarını azaltmaya katkı sağlayacaktır (North ve Fiske, 2015).

Bununla birlikte, araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, çalışma sadece İğdır ili ile sınırlı olup bulguların genellenebilirliği coğrafi bağlam açısından kısıtlıdır. İkinci olarak, verilerin kesitsel nitelikte olması, sosyal dışlanmanın zaman içerisindeki değişimini ve nedensel ilişkileri izlemeyi mümkün kılmamaktadır. Ayrıca, araştırmada nicel yöntemlerin kullanılması, yaşlı bireylerin deneyimlerinin derinlemesine anlaşılmasını sınırlamış olabilir. Ölçüm aracı olarak kullanılan ölçek ise her ne kadar geçerli ve güvenilir olsa da yerel bağlama özgü bazı dışlanma biçimlerini tam olarak yansıtamayabilir.

Bu sınırlılıklar doğrultusunda, gelecekte yapılacak araştırmalar için birkaç önemli öneri sunulabilir. Öncelikle, farklı bölgeleri kapsayan karşılaştırmalı çalışmalar yürütülerek yaşlılıkta sosyal dışlanmanın mekansal farklılıkları daha kapsamlı biçimde analiz edilebilir. Boylamsal araştırma tasarımları kullanılarak sosyal dışlanmanın zaman içindeki seyri ve nedensel dinamikleri ortaya koyulabilir. Bunun yanı sıra, nitel ya da karma yöntemli çalışmalarla yaşlı bireylerin deneyimleri, algıları ve baş etme stratejileri daha derinlemesine incelenebilir. Ayrıca, yerel bağlama duyarlı yeni ölçüm araçlarının geliştirilmesi, sosyal dışlanmanın daha özgün boyutlarının tespit edilmesine katkı sağlayabilir.

Politika düzeyinde ise, araştırma bulguları yaşlı bireylerin sosyal dışlanmasını azaltmaya yönelik bütüncül ve yerel ihtiyaçlara duyarlı sosyal politika uygulamalarının gerekliliğine işaret etmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan yaşlılar için hizmetlere erişimin artırılması, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve gelir güvencesinin sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu yönüyle çalışma yaşlılıkta sosyal dışlanmanın yapısal bir sorun olduğunu ortaya koyarken hem akademik literatüre hem de sosyal politika tartışmalarına katkı sunmakta ve gelecekteki araştırmalar için çok boyutlu bir araştırma gündemi önermektedir.

Bu araştırma, yaşlılıkta sosyal dışlanmanın bireysel bir durum değil, toplumsal bir yapı sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal dışlanmanın ekonomik temelleri kadar, sosyal sermayenin zayıflaması, toplumsal bağların çözülmesi ve mekansal eşitsizlikler de belirleyici rol oynamaktadır. İğdır örneği, küçük kentlerde yaşlı bireylerin kırılganlığının yalnızca yoksullukla değil, aynı zamanda toplumsal görünmezlikle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama tam katılımını sağlayacak hak temelli, kapsayıcı ve yerel düzeyde uygulanabilir sosyal politika müdahaleleri, sosyal dışlanmanın azaltılmasında en etkili araç olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, M., Karademir, B., Kadirhanoğulları, İ. H. (2021). Organic agriculture comprehension of soil agriculture farmers in Amasya province of Turkey. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 9(11), 2065-2072. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v9i11.2065-2072.4646>
- Apak, E., Apak, H. (2020). Yaşlılarda sosyal dışlanma ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kadim Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 1-15. <https://izlik.org/JA53SA82MF>
- Apak, E., Apak, H., Doğan, B. (2021). Kırsal alanda yaşayan yaşlılarda sosyal dışlanma: Sosyodemografik değişkenlerle ilişkiler. *Akademik MATBUAT*, 5(2), 143-164. <https://izlik.org/JA84PP85AG>
- Atchley, R. C. (1989). A continuity theory of normal aging. *The gerontologist*, 29(2), 183-190. <https://doi.org/10.1093/geront/29.2.183>
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_9155/objava_66783/fajlovi/Bourdieu%20The%20Forms%20of%20Capital%20_1_.pdf

- Burchardt, T., Le Grand, J., Piachaud, D. (2002). *Understanding social exclusion*. Oxford University Press.
- Butler, R. N. (1980). Ageism: A foreword. *Journal of Social Issues*, 36(2), 8-11. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1980.tb02018.x>
- Eryaşar, A. S., Özel, R. (2025). Early education for a sustainable future: the perspectives of pre-service preschool teachers. *The Independent Journal of Teaching and Learning*, 20(1), 68-86. <https://doi.org/10.17159/9k7smc02>
- Eyduvan E. (2020). ehaGoF: Calculates Goodness of Fit Statistics. R package version 0.1.1, <<https://CRAN.R-project.org/package=ehaGoF>>.
- Gilleard, C., Higgs, P. (2000). *Cultures of ageing: Self, citizen and the body*. Prentice Hall.
- Grzesiak, W., Zaborski, D. (2012). Examples of the use of data mining methods in animal breeding. *Data mining applications in engineering and medicine*, (pp. 303-324). <https://www.intechopen.com/chapters/38584>
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60. <https://academic-publishing.org/index.php/ejbrm/article/view/1224/1187>
- Kadirhanogullari, İ. H., Kadirhanogullari, M. K., Kara, M. K., Kumlay, A. (2022). İğdır İl’inde organik gıda bilgi düzeyinin belirlenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 25(4), 882-889. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.890284>
- Kadirhanogullari, M. K., Kadirhanogullari, İ. H., Karadaş, K. (2022). Tüketicilerin organik gıda ürün reklamından etkilenme faktörleri: İğdır ili örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2022a; 59(1), 161-170. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.893081>
- Karadas, K., Kadirhanogullari, İ. H. (2017). Predicting honey production using data mining and artificial neural network algorithms in apiculture. *Pakistan Journal of Zoology*, 49(5), 1611-1619. https://www.researchgate.net/publication/319133195_Predicting_Honey_Production_using_Data_Mining_and_Artificial_Neural_Network_Algorithms_in_Apiculture
- Karakaya, C., Işıkhani, V. (2023). Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 21, 89-109. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2807545>
- Laslett, P. (1991). *A fresh map of life: The emergence of the third age*. Harvard University Press.
- Levitas, R. (2006). The concept and measurement of social exclusion. In C. Pantazis, D. Gordon, R. Levitas (Eds.), *Poverty and social exclusion in Britain* (pp. 123-160). Bristol: Policy Press.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge University Press.
- Mercan, M. A., Cebeci, A. F. (2025). Association between social exclusion and loneliness among older adults in Europe. *Aging & Mental Health*, 29(12), 2284-2293. <https://doi.org/10.1080/13607863.2025.2521732>
- North, M. S., Fiske, S. T. (2015). Modern attitudes toward older adults in the aging world: A cross-cultural meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 141(5), 993-1021. <https://doi.org/10.1037/a0039469>
- Phillipson, C. (2013). *Ageing*. Polity Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Ristolainen, M., Laine, M., Blomgren, J., Aaltonen, M. (2024). Patterns of multidimensional social exclusion among older home care service recipients in Finland. *The Journals of Gerontology: Series B*, 79(9), e165-e175. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbae118>
- Rodrigues, P. M. F., Delerue-Matos, A. (2025). The effect of social exclusion on the cognitive health of middle-aged and older adults: A systematic review. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 130, 105730. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2024.105730>
- Scharf, T., Keating, N. (2012). *From exclusion to inclusion in old age: A global challenge*. Bristol University Press.

- Sevgenler, H. (2019). *Keçilere ait kimi özelliklerin canlı ağırlık üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla kullanılan veri madenciliği algoritmalarının (Cart, Chaid ve Mars) karşılaştırılması*. Iğdır Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Iğdır, Türkiye.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. *International Labour Review*, 133(5-6), 531-578.
[https://www.bristol.ac.uk/poverty/ESRCJSPS/downloads/research/uk/1%20UKPoverty,%20Inequality%20and%20Social%20Exclusion%20\(General\)/Articles%20\(UK%20general\)/SilverSocial%20Exclusion%20and%20Social%20Solidarity.pdf](https://www.bristol.ac.uk/poverty/ESRCJSPS/downloads/research/uk/1%20UKPoverty,%20Inequality%20and%20Social%20Exclusion%20(General)/Articles%20(UK%20general)/SilverSocial%20Exclusion%20and%20Social%20Solidarity.pdf)
- Susanty, S., Nadirawati, N., Setiawan, A., Haroen, H., Pebrianti, S., Harun, H., ... Banda, K. J. (2025). Overview of the prevalence of loneliness and associated risk factors among older adults across six continents: A meta-analysis. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 128, 105627.
<https://doi.org/10.1016/j.archger.2024.105627>
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics: International edition*. Boston: Pearson Education Limited.
- Tatlıyer, A. (2020). Kuzularda yetiştirme tipinin regresyon ağacı algoritmaları tahmin performansına etkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 23(3), 772-780.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1007174>
- Teke, A., Kütük, C., Pektaş, S., Ekmen, Y. (2022). Bir sosyal dışlanma riski araştırması: Yaşlılık. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(84), 1208-1214. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3119>
- Walker, A. (2005). A European perspective on quality of life in old age. *European Journal of Ageing*, 2(2), 2-12.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10433-005-0500-0>
- Walker, A., Walker, C. (1997). *Britain divided: The growth of social exclusion in the 1980s and 1990s*. London: CPAG.
- Walsh, K., Scharf, T., Keating, N. (2017). Social exclusion of older persons: A scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing*, 14(1), 81-98. <https://doi.org/10.1007/s10433-016-0398-8>
- Yang, Y. Green, S.B. (2011). Coefficient alpha: a reliability coefficient for the 21st century?. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(4), 377-392. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0734282911406668>

The structural dynamics of social exclusion in old age: A multidimensional analysis

Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Yapısal Dinamikleri: Çok Boyutlu Bir Analiz

Assist. Prof. Dr. Özkan Aydar
İğdır University

Extended Abstract

Introduction: Population aging has become one of the most significant demographic transformations of the twenty-first century, creating new challenges for social policy, welfare systems, and social integration. Old age should not be understood solely as a biological process; rather, it is a multidimensional experience shaped by economic, social, cultural, and environmental factors. As individuals age, they often encounter various forms of vulnerability that may limit their participation in social life and reduce their access to resources and opportunities. One of the most critical issues associated with these vulnerabilities is social exclusion. Social exclusion refers to a multidimensional process through which individuals are prevented from fully participating in economic, social, political, and cultural life. Initially associated primarily with poverty and economic deprivation, the concept has evolved to encompass broader dimensions such as social participation, access to services, social networks, and community engagement. According to Silver (1994) and Levitas (2006), social exclusion should be viewed not merely as the result of individual deficiencies but as a consequence of structural inequalities embedded within society. In later life, these inequalities become more visible due to retirement, declining income, reduced mobility, health limitations, and shrinking social networks. The international literature consistently demonstrates that social exclusion among older adults is associated with multiple risk factors, including low income, poor health, loneliness, inadequate access to services, and limited social participation. Recent studies have further emphasized that exclusion in old age is not restricted to economic deprivation but also includes environmental, relational, and digital dimensions. Walsh, Scharf, and Keating (2017) conceptualize social exclusion in later life as a lack of access to resources, rights, services, social relationships, and opportunities for civic participation. In Türkiye, the increasing proportion of older adults has brought greater attention to issues related to aging and social exclusion. Existing studies indicate that economic insecurity, social isolation, difficulties in accessing services, and inadequate social support significantly affect older adults' quality of life. However, research focusing on smaller cities and socioeconomically disadvantaged regions remains limited. In this context, Iğdır Province presents a unique setting for examining the structural dynamics of social exclusion among older adults due to its socioeconomic characteristics, rural settlement patterns, and limited access to public services.

Purpose and scope: The primary aim of this study is to examine the levels of social exclusion among individuals aged 60 and over living in Iğdır Province and to identify the structural factors associated with social exclusion in later life. The study seeks to demonstrate that social exclusion is not merely the outcome of personal circumstances or individual choices but is closely linked to broader socioeconomic and environmental inequalities. The research specifically investigates the effects of income level, employment status, settlement type, and housing conditions on social exclusion. Furthermore, social exclusion is analyzed through four interconnected dimensions: material deprivation, lack of informal social support, difficulties in accessing transportation and financial services, and environmental exclusion. By focusing on an under-researched geographical context, the study contributes to the literature on aging and social exclusion in Türkiye.

Method: This study employed a quantitative research design. The research population consisted of individuals aged 60 and above residing in Iğdır Province in 2025. Based on a confidence level of 95% and a margin of error of 5%, a sample size of 381 participants was obtained through stratified random sampling. Data were collected through face-to-face interviews using a structured questionnaire. The questionnaire consisted of two sections. The first section included questions regarding participants' socio-demographic characteristics, while the second section employed the Social Exclusion Scale for Older Adults developed by Apak et al. The scale contains 22 items grouped into four dimensions: material deprivation, informal social support, transportation and financial services, and environmental exclusion. Responses were measured using a five-point Likert scale. The collected data were analyzed using SPSS 23 and AMOS 21 software packages. Reliability analysis demonstrated a high level of internal consistency, with a Cronbach's Alpha coefficient of 0.86 for the overall scale. Confirmatory factor analysis indicated acceptable model fit values, confirming the validity of the

measurement instrument. In addition to descriptive statistics, Pearson correlation analysis was conducted to examine the relationships between the dimensions of social exclusion and overall exclusion levels. Furthermore, decision tree regression algorithms were employed to identify the most influential socio-demographic determinants of social exclusion. After comparing several tree-based models, the CHAID (Chi-squared Automatic Interaction Detector) algorithm was selected as the most effective analytical model due to its superior predictive performance.

Findings and conclusion: The findings indicate that social exclusion among older adults in Iğdır is above the moderate level. Among the dimensions of social exclusion, material deprivation exhibited the highest mean score, followed by difficulties related to transportation and financial services, environmental exclusion, and lack of informal social support. These findings suggest that economic and structural disadvantages play a central role in shaping exclusion experiences in later life. The decision tree analysis identified income level as the most significant predictor of social exclusion. Older adults in lower-income groups reported substantially higher levels of exclusion compared to those with higher incomes. Employment status emerged as the second most influential factor, with unemployed older adults experiencing greater exclusion than retirees or those still participating in the labor market. Settlement type was also found to be a significant determinant. Individuals residing in rural areas, villages, and small settlements reported higher levels of social exclusion than those living in more developed urban environments. Housing conditions further contributed to exclusion, particularly among middle-income participants living in rented accommodation, who demonstrated considerably higher exclusion scores than homeowners or those living with relatives. The Pearson correlation analysis revealed significant positive relationships between overall social exclusion and all four dimensions of the scale. Material deprivation showed the strongest association with overall exclusion, highlighting the critical role of economic vulnerability in the lives of older adults. Environmental exclusion, lack of social support, and difficulties in accessing services also demonstrated substantial correlations with exclusion levels. Overall, the findings support the argument that social exclusion in old age is a structural and multidimensional phenomenon rather than an individual problem. Economic insecurity, detachment from employment, inadequate housing conditions, and rural disadvantages collectively contribute to higher levels of exclusion among older adults. The results also suggest that existing social policy mechanisms and service infrastructures are insufficient to address the complex needs of aging populations. This study contributes to the literature by providing empirical evidence from a relatively under-researched region of Türkiye and by demonstrating how multiple dimensions of exclusion intersect in later life. The findings emphasize the need for comprehensive and inclusive social policies that strengthen social support networks, improve access to services, reduce economic inequalities, and promote active aging. Such interventions are essential for enhancing the social participation, well-being, and quality of life of older adults while fostering a more inclusive society.

Keywords: Social Exclusion, Old Age, Structural Inequalities, Social Participation, Social Policy.

Etik Beyan	Yazar, bu çalışmanın bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder.
Etik Kurul Onayı	Yazar, bu çalışma için Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı'nın 22.05.2025 tarihli ve 2025/16 sayılı kararı ile etik kurul onayı alındığını beyan eder.
Yapay Zekâ Kullanım Beyanı	Yazar, çalışmanın dilsel niteliğini geliştirmek, metin çevirisi ve kontrolü amacıyla üretken yapay zekâ (YZ) araçlarından sınırlı düzeyde yararlandığını beyan eder.
Finansal Destek Beyanı	Yazar, bu araştırmanın yürütülmesi, yazılması veya yayımlanması için herhangi bir finansal destek almadığını beyan eder.
Teşekkür Beyanı	-
Çıkar Çatışması Beyanı	Yazar, bu çalışmanın hazırlanması ve yayımlanması sürecinde herhangi bir mali veya kişisel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.
Yazarlık Katkı Oranı	1. Yazar Ö.A: %100
Sürdürülebilir	Amaç 1: Yoksulluğa Son
Kalkınma Amaçları	Amaç 2: Eşitsizliklerin Azaltılması Amaç 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam
Telif ve Lisans Bilgisi	Yazar, dergide yayınlanan çalışmanın telif hakkına sahiptir. Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı CC BY-NC 4.0 ile lisanslanmış ve açık erişim olarak <i>sobbiad</i> tarafından yayımlanmıştır.